

BİBLİYOGRAFYA :

Şemseddin Ahmed b. Ubeydullah el-Mahbûbî, *Kitâbü'l-Furûk*, İstanbul Müftülüğü Ktp., nr. 207, vr. 1^b, 75^a; Ebû Abdullah Tâcüşşerîa Ömer b. Sadruşşerîa, *Nihâyetü'l-kifâye li-dirâyeti'l-Hidâye*, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 826, vr. 1^b, 140^b, 244^b, 259^a, 285^a; Sadruşşerîa, *Ta'dîlü'l-ülûm*, Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 1350, vr. 1^b, 69^b, 85^a, 98^b, 130^b, 133^a, 138^b, 141^a, 157^b, 159^a; a.mif., *et-Tavzîh* (nşr. M. Adnân Dervîş), Beyrut 1419/1998, I, 19, 219, 339; a.mif., *An Islamic Response to Greek Astronomy* (ed. Ahmad S. Dallal), Leiden 1995; İbn Battûta, *er-Rihle* (nşr. Abdülhâdî et-Tâzî), Rabat 1417/1997, III, 24; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XXII, 345-346; Kureşî, *el-Cevâhirü'l-muğıyye*, II, 490; IV, 369, 404; Teftâzânî, *et-Telvîh* (nşr. M. Adnân Dervîş), Beyrut 1419/1998, I, 15, 25-26, 411; Fîruzâbâdî, *el-Mirkâtü'l-vefiyye fi tabakâti'l-Hanefiyye*, Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb, nr. 671, vr. 73^b-74^a; Muhammed Pârsâ, "Nesebû Şadrî's-şerîa" "Ubeydillah el-Mahbûbî el-Enşârî el-Buĥârî" (nşr. Yahyâ Mahmûd İbn Cüneyd), *ed-Dir'iyye*, V/18-19, Riyad 1423/2002, s. 135-170; Fasîh-i Hâfî, *Mücmel-i Faşîhî* (nşr. Seyyid Mahmûd Horasânî), Meşhed 1340 hş., II, 343-344, 379-380; a.e. (nşr. Mahmûd Ferruh), Meşhed 1339 hş., III, 17-18, 42, 52, 73; İbn Kutluboĥa, *Tâcü't-terâcim fi men şannefe mine'l-Hanefiyye* (nşr. İbrâhîm Sâlih), Beyrut 1412/1992, s. 29; Devletşah, *Tezkiye*, s. 161-163; Hândmîr, *Ĥabîbü's-siyer*, III, 367, 384; Kuhistânî, *Câmi'u'r-rumûz*, İstanbul 1291, I, 9-10; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'ade*, I, 60-61, 214, 303; II, 182, 191-192, 267, 282; a.mif., *eş-Şekâ'ik*, s. 104-105, 150, ayrıca bk. İndeks; Mahmûd b. Süleyman el-Kefevî, *Ketâ'ibü'l-â'lâmi'l-aĥyâr*, Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb, nr. 690, vr. 213^a-b, 233^b, 257^a-b, 276^b-279^a; Kadızâde Ahmed Şemseddin, *Hâşiye 'alâ şerĥi'l-Vikâye*, Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 847, vr. 32^a; Temîmî, *e'l-Tabakâtü's-seniyye*, I, 376; IV, 416, 429-430; Kinalızâde Ali, *Tabakâtü'l-Hanefiyye* (nşr. Süfîyân b. Âiş b. Muhammed – Fîrâs b. Halîl Meş'al), Amman 1425/2003, s. 259-260, 266-267; Ali el-Kârî, *Fethu bâbi'l-İnâye* (nşr. M. Nizâr Temîm – Heysem Nizâr Temîm), Beyrut 1418/1997, I, 34; Atâî, *Zeyl-i Şekâ'ik*, bk. İndeks; *Kesfü'z-zunûn*, I, 109, 419, 481, 496-499; II, 1047, 1257, 1270, 1971, 2011, 2020, 2022-2024; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 25, 108-112, 199, 207; M. M. er-Remzî, *Telĥiku'l-aĥbâr ve telĥihu'l-âşâr fi vekâ'i'i Kâzân ve Bulĥâr ve mülûki't-Tatâr* (nşr. İbrâhîm Şemseddin), Beyrut 1423/2002, I, 329-330; M. Seyyid Bey, *Usûli Fikih: Medhal*, İstanbul 1335, s. 56-59; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1199-1200; Brockelmann, *GAL*, II, 213-214; *Suppl.*, II, 300-301; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 649-650, 787; II, 406; Kehhâde, *Mu'cemü'l-mu'ellifin*, VI, 246; Ahmad Dallal, "Sadr al-Shari'ah", *Encyclopaedia of the History of Science, Technology and Medicine in Non-Western Cultures* (ed. H. Selin), Dordrecht 1997, s. 874; Mahmut Ay, *Sadruşşerîa'da Varlık: Ta'dîlü'l-ülûm Temelinde Kelam-Fikih Karşılaşması*, Ankara 2006; Hayrettin Yılmaz, "Ubeydullah bin Mes'ûd Sadruşşerîa, Hayatı, Eserleri ve Ta'dîlü'l-keâm Adli Eserinin Muhtevası", *TDA*, XCV (1995), s. 204-217; Ömer Aydın, "Türk Kelâm Bilgini Sadruşşerîa es-Sânî", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 3, Erzurum 1995, s. 181-196; a.mif., "Sadr al-Shari'ah al-Thani: An Ignored Theologian (Mutakallim)", *HI*, XXIX/3 (2006), s. 15-20. SÜKRÜ ÖZEN

SADÛK

(الصدق)

Râvinin
genellikle güvenilir olduğunu
ifade eden terim.

Sözlükte "doĥru söylemek" anlamındaki *sıdk* kökünden türeyen ve "son derece doĥru sözlü kimse" mânasına gelen *sadûk* kelimesi hadis terimi olarak râvinin genellikle güvenilir, bazan da zayıf olduğunu ifade eder. Zehebî ve Zeynüddin el-İrâkî'ye göre ta'dîlin üçüncü, Şemseddin es-Sehâvî'ye göre beşinci mertebesinde bulunan râviler hakkında kullanılır. III. (IX.) yüzyılın muhaddislerinden Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Hâtîm er-Râzî gibi âlimler, bazı râvileri *sadûk* diye niteledikten sonra rivayetlerinin haram-helâl konularında delil olarak kullanılabileceğini söylemişlerdir. Ebû'l-Hasan el-İcîf ve İbn Şâhin gibi güvenilir râviler (sikât) hakkında eser telif eden âlimler de *sadûk* diye nitelenen râvileri eserlerine almışlardır. Zehebî, İbn Hacer el-Askalânî ve Ali el-Kârî gibi hadis âlimleri ise haklarında *sadûk* lafzı kullanılan râvilerin sika râvilere göre zabtı biraz zayıf olsa da bu kusurun onların güvenilirliğini zedelemeyeceğini belirtmişlerdir.

İbn Ebû Hâtîm'in, "Sadûk olan râvi genellikle hata yapıyorsa terĥib-terĥib, zühd ve edep konularındaki rivayetleri yazılır, fakat haram-helâl konularında delil olarak kullanılmaz" demesi, Yahyâ b. Maîn, Ebû Zür'a er-Râzî ve Ebû Hâtîm er-Râzî gibi âlimlerin bu terimi gevşekliĥi yüzünden rivayeti delil olmayan, ancak zabtı araştırılmak üzere rivayeti yazılabilen râvilere dair bahislerde ele alması *sadûk* teriminin zayıf râviler hakkında da kullanıldığını göstermektedir. Bu kanaatte olan İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî, Nevevî, Zeynüddin el-İrâkî, Şemseddin es-Sehâvî ve Süyûtî gibi âlimlere göre *sadûk* lafzı zabtı zayıf râviler hakkında kullanıldığında râvinin zabtı araştırılmadan rivayetleri delil olarak kullanılmamalıdır.

Sadûk denen bir râvinin rivayeti sika râvilerin rivayetine aykırı deĥilse hasen, rivayetini destekleyici mütâbî' ve şâhid bulunursa sahih li-gayrihî olarak kabul edilmektedir. Ancak *sadûk* râvinin hadisi hakkında hasen veya sahih li-gayrihî hükmünün verilebilmesi için o râvinin zabtı araştırılıp çok zayıf olmadığı tesbit edilmelidir.

Zira *sadûk* lafzı genellikle güvenilir râviler, bazan zayıf râviler hakkında kullanıldığı gibi bid'at sahibi olsa da yalancı olmayan ve bid'ata davet etmeyen râviler hakkında da "sadûk lâkinnehû mübtedî'" şeklinde kullanılmaktadır. Râvinin *sadûk* olmakla birlikte zabtındaki bazı zayıflıkları veya zaman içindeki olumsuz yanlarını göstermek üzere "sadûkun lehû evhâm (sadûkun yehim), sadûkun seyyü'l-hıfz, sadûkun yuhıtı', sadûkun tegayyere bi-eharetin" gibi tabirler kullanılmış, genellikle ta'dîlin beşinci mertebesinde olduğu kabul edilen bu râvilerin *sadûk* mertebesinde uzak olduklarını belirtmek için de "mahallühû es-sıdk" ve "ile's-sıdkı mâ hüve" ifadeleri tercih edilmiştir (*DİA*, VII, 398). Hadis rivayetine ehliyet için gerekli diĥer şartları taşımaları durumunda bu râvilerin rivayetleri kabul edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l- Arab, "şdk" md.; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerĥ ve't-ta'dîl*, I, 6, 7, 10; II, 37; İbnü's-Salâh, *Ulûmü'l-ĥadis*, s. 122-123; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muĥis*, Beyrut 1403/1983, I, 364-367; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Medine 1392/1972, I, 343; Ali el-Kârî, *Şerĥu Şerĥi Nuĥbetü'l-fiker* (nşr. M. Nizâr Temîm – Heysem Nizâr Temîm), Beyrut, ts. (Dârü'l-Erkam), s. 336; Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ'isü'l-ĥaşiş*, Kahire 1377/1958, s. 106; Nüreddin İtr, *Menhecü'n-naĥd fi 'ulûmi'l-ĥadis*, Dimaşk 1401/1981, s. 111; Ahmet Yücel, *Hadis İlmünde Tenkit Terimleri ve İlgili Çalışmalar*, İstanbul 1988, s. 151-162; Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, İstanbul 2006, s. 265-266; Ahmed M. Nür Seyf, "Delâletü'n-nazar ve'l-i'tibâr 'inde'l-muĥaddisîn fi merâtibi'l-cerĥ ve't-ta'dîl", *Mecelle-tü'l-Baĥşî'l-ilmî ve't-türâşî'l-İslâmî*, II, Mekke 1399, s. 59-61; Abdülazîz B. Sa'd et-Tuhayfî, "Derrecetü ĥadısi's-sadûk ve men fi merbetihî", *Mecelle-tü'l-Buĥuşî'l-İslâmîyye*, sy. 47, Riyad 1416-1417, s. 187, 191; Emin Aşıkutlu, "Cerĥ ve Ta'dîl", *DİA*, VII, 398. AHMET YÜCEL

SADÛKİLİK

İsrâiloĥulları tarihinde
ikinci mâbed dönemi
olarak bilinen devirde ortaya çıkan
üç büyük yahudi mezhebinden biri
(bk. YAHUDİLİK).

SÂDULLAH AĖA

(bk. HACI SÂDULLAH AĖA).

SÂDULLAH ENVERİ

(bk. ENVERİ, Sâdullah).